

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Папн Н.В.

Подано загальну характеристику основних чинників активізації інноваційно-інвестиційної діяльності та її вплив на соціально-економічний розвиток регіону. Проаналізовано сучасний стан, тенденції розвитку ефективність інноваційно-інвестиційних процесів у регіонах України. Виокремлено базові конкурентні переваги та фактори інвестиційної привабливості регіону. Визначені основні умови, що сприяють покращенню інноваційних процесів. Обґрунтовано основні напрями інвестування у розвиток людського капіталу на регіональному рівні, серед яких: інвестування у сфері регіонального ринку праці, скорочення масштабів масової трудової міграції за кордон та вдосконалення системи підвищення кваліфікації кадрів.

Кількість бібліографічних посилань – 4, мова – українська.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційний процес, соціально-економічний розвиток, регіон, управління, структура, економіка, потенціал.

ВСТУП

У сучасному світі інноваційно-інвестиційний потенціал є однією з основних рушійних сил соціально-економічного розвитку регіонів. Ефективне управління формуванням інноваційного потенціалу регіону дозволяє створити базис для успішного його вступу до глобальних соціально-економічних процесів. Кожному регіону доводиться самостійно вибирати траєкторію розвитку, враховуючи цілий комплекс чинників зовнішнього і внутрішнього середовища свого функціонування. У зв'язку з цим управління формуванням інноваційного потенціалу регіону, що є одночасно підсистемою інноваційного потенціалу держави і підсистемою соціально-економічної сфери регіону, повинно здійснюватися з урахуванням стратегії розвитку як всієї країни, так і даного регіону.

У сучасних умовах суттєво зростає роль регіонів у виконанні програмних завдань Президента України та Уряду щодо забезпечення сталого економічного розвитку держави та поглиблення євроінтеграційних процесів. Все більшої ваги та актуальності набувають проблеми внутрішньодержавної регіоналізації, яка передбачає перерозподіл владних функцій та повноважень між столицею та периферією, між центром та територіями на користь останніх. Сьогодні в державі відбуваються процеси формування законодавчо-правового поля розвитку регіонів, визначення стратегічних перспектив та цілей їх соціально-економічного розвитку. –Зокрема розроблено проект Концепції Державної стратегії регіонального розвитку України, опрацьовуються стратегії держави. Розпочалася підготовка до соціально-економічного розвитку областей, міст з особливим статусом та автономії проведення реформи адміністративно-територіального устрою, необхідність удосконалення якого не викликає сумнівів. Мета всіх цих перетворень полягає у побудові такого устрою держави, який забезпечив би можливість гармонійного і сталого розвитку суспільства, створення умов нормальної життєдіяльності людини в кожному куточку нашої країни.

Інноваційно-інвестиційному розвитку присвячено чимало наукових праць. Серед них наукові розвідки вчених-економістів та практиків Б. Андрушківа, А. М. Валюха, В. М. Геєця, Б. М. Данилишина, М.І. Долішнього, С. І. Дорогунцова, Л. М. Зайцева, В. Ф. Євдокимова, А. С. Лисецького. Ю. В. Макогона, М. Ф. Тимчука та ін. Однак у публікаціях недостатньо уваги приділено регіональним особливостям інноваційно-інвестиційних процесів у підвищенні соціально-економічного розвитку регіону.

Метою статті є дослідження ролі інноваційно-інвестиційного процесу у соціально-економічному розвитку регіону.

При проведенні даного дослідження використані системний, порівняльний, метод спостережень, графічний, економіко-статистичний методи та ін.

1 РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підвищення ролі регіонів у соціально-економічному житті країни – один з основоположних принципів функціонування країн Європейського Союзу. Вирішення проблем розроблення і реалізації регіональної політики в Україні, яка б забезпечувала зростання рівня соціально-економічного розвитку регіонів, підвищення рівня життя населення є неможливим без активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, що дозволяє здійснити прогресивні

структурні зрушення в економіці, інноваційне оновлення її реального сектора, підвищити конкурентоспроможність та забезпечити соціально-економічний розвиток як регіонів, так і держави загалом.

У сучасних умовах головним фактором економічного зростання є людина, економічна сутність якої проявляється в людському капіталі. Від того, наскільки реальними, дієвими є механізми його формування і використання в різних сферах людської діяльності, настільки будуть реалізовані не тільки трудовий, але й інноваційні потенціали населення, залежатиме поступальний перехід до інноваційної моделі економіки України. Соціальні проблеми треба вирішувати інвестиційними методами, тобто шляхом створення робочих місць (інноваційне навчання і перепідготовка працівників), підвищення продуктивності праці і зростання реальної заробітної плати, економічної зацікавленості працівників і підприємців у високоефективному використанні накопиченого сукупного людського капіталу (підвищення якості життя). Інвестування розвитку людського капіталу стає визначальним чинником національної конкурентоспроможності на сучасному етапі глобалізації та євроінтеграції. Від достатнього обсягу інвестицій в людський капітал залежить, чи зможе Україна скористатися з тих позитивів глобалізації та європейської інтеграції, які розширюють спектр можливостей для самореалізації індивіда та сприяють підвищенню продуктивності його праці, насамперед – у сфері інтелектуального виробництва. Крім того, інвестиції в людський капітал необхідно розглядати в контексті економічної та соціальної безпеки.

Основна суперечність в сфері інноваційного розвитку полягає в тому, що, з одного боку, ми маємо досить високий інноваційний потенціал, а з іншого, – таку структуру економіки і механізми господарювання, які цей потенціал просто не сприймають.

У контексті глобальної стратегії людського розвитку проблема підвищення інноваційності та конкурентоспроможності регіонів все більше набуває соціального характеру; формуються нові наукові підходи щодо гуманізації та соціалізації стратегії регіонального та національного розвитку. Регіональну соціокультурну структуру України та соціокультурні ресурси її інтеграційної стратегії у контексті глобалізації та європейської інтеграції розглядають В. Сіденко, Ю. Павленко, О. Барановський, О. Гаврилюк та ін. Вони акцентують увагу на тому, що економічний розвиток «... визначається не тільки (а подекуди й не стільки) об'єктивними умовами суто економічного плану. Найістотнішу роль в цьому відіграють ментально-ціннісно-мотиваційні засади, які визначають діяльність людей і органічно пов'язані з традиціями і особливостями певної цивілізації та окремого причетного до неї народу» [3, с. 19]. Заслуговує на увагу висновок про те що «...ідентифікація Україною її місця в сучасній світовій системі можлива лише у рамках пошуку ефективної, реалістичної і сильної моделі продуктивної реорганізації економічної та соціокультурної системи...» [3, с. 63].

Інноваційна проблема – це не лише проблема грошей та інституцій, але й проблема людського капіталу. За інноваціями стоять люди. На сьогодні адекватного механізму використання людського капіталу в процесі інноваційного розвитку практично немає. Кількість осіб, що навчалися у вищих навчальних закладах III– IV рівнів акредитації за 2008-2009 н.р. становить 23143 особи, що в порівнянні з 2007-2008 н.р. збільшилися на 1430 осіб. Збільшилася кількість докторів та кандидатів наук на 12 та 26 осіб відповідно в порівнянні з 2007 роком [4]. Отже, населення інвестує в освіту величезні кошти. Але ці кошти часто виявляються неефективними. До цього слід додати, що якість освітньої підготовки не завжди висока, а також те, що підготовлені кадри не мають гарантованого працевлаштування у себе вдома, а отже, змушені шукати сфер прикладання праці за межами України.

Основним фактором, що стримує інноваційну діяльність, є відсутність коштів для фінансування інноваційних змін. Це багато в чому зумовлено низьким ступенем зацікавленості різних економічних суб'єктів в інвестуванні капіталу в інноваційні процеси. Що ж стосується ресурсу, який має підтримувати інноваційну діяльність, то для того, щоб відбулися помітні структурні зміни в економіці, на думку експертів, потрібно не менше 5-10% валового внутрішнього продукту щороку. Тобто треба вкладати фінансові ресурси обсягами 10– 20 млрд. грн. Таких ресурсів, які могли б бути використані державними і недержавними інвесторами, зараз у країні просто немає. Інший бік цієї проблеми – держава не може постійно лише субсидувати. Необхідне масове залучення приватного і банківського капіталу до кредитування та інвестування новітніх досліджень та їхнього впровадження.

Попри позитивну світову практику, коли банки, компанії з управління активами та інші спеціалізовані фінансові установи успішно фінансують регіональні інвестиційні проекти, цей механізм не знайшов свого широкого застосування в Україні. Так, результати аналізу регіональної структури інвестицій Закарпатської області за 2009 рік показали, що 32,9% інвестиційних проектів фінансуються за рахунок власних коштів підприємств, коштів населення на індивідуальне житлове будівництво – 16,8%, коштів державного бюджету – 11,5%, кредитів банків – 12,8% - даний показник в порівнянні з 2008 роком зменшився на 3,8% [4]. Виходячи з європейського досвіду на рівні областей слід розробити регіональні інноваційні стратегії як складові стратегії регіонального розвитку та програми інноваційного розвитку.

У рамках цих програмних документів одним із головних напрямів роботи в регіонах має стати розбудова відповідної інноваційної інфраструктури – технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, інших фірм, які сприяють впровадженню нової техніки і технологій у виробництво. Світовий досвід показує, що найбільш ефективно працюють інноваційні структури, створені на базі наукових установ та вищих навчальних закладів, які можуть стати центрами нових технологій та випуску наукомісткої, конкурентоспроможної продукції. Дієвим механізмом активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на регіональному рівні може стати створення фінансово-інноваційних груп.

Однак самі по собі вони не утворюються, для цього необхідне сприяння регіональних органів влади та введення

певних економічних стимулів. Якщо проаналізувати зарубіжний досвід (зокрема, США, Франції та Японії), такими стимулами можуть бути певні пільги в оподаткуванні інноваційної діяльності для кожного члена фінансово-інноваційної групи.

Важливим фактором активізації інвестиційних процесів у регіоні могло би стати створення регіонального інноваційно-інвестиційного банку або фонду. Його особливістю має бути участь у його заснуванні органів місцевого самоврядування. Діяльність такої установи буде ефективнішою, якщо вона зможе залучати кошти іноземних інвесторів на розвиток даного регіону. Шляхом до цього має стати практика надання гарантій на залучені ним іноземні кошти місцевими органами влади. У такому випадку схема фінансово-інноваційної групи зможе стати стратегічним фактором інвестиційного та інноваційного розвитку регіону. Обласна влада має надавати повну або часткову гарантію на зобов'язання цієї установи за коштами, залученими від зарубіжних інвесторів, та безпосередньо брати участь у їх розміщенні.

2 СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Стан інвестиційних процесів в останні роки відзначається деяким спадом. А саме. За I півріччя 2010 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 1782,8 млн. дол. США прямих інвестицій, що на 34% менше ніж у I півріччі 2009 р. (див. рис. 1).

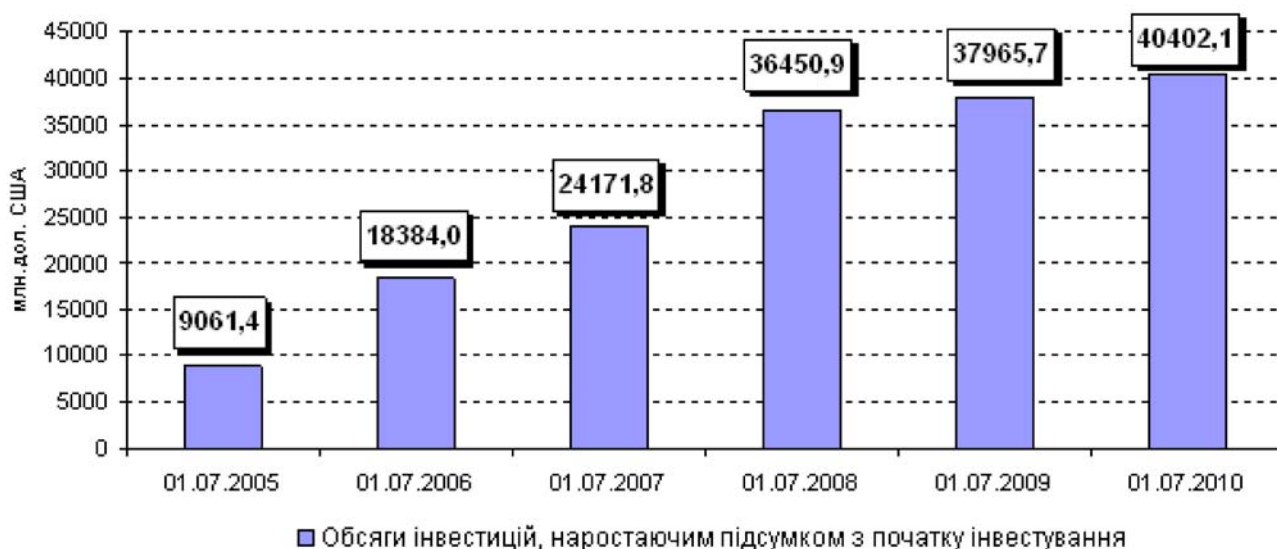

Рис. 1 Прямі іноземні інвестиції в Україну [4]

З країн ЄС надійшло 66,1% загального обсягу, з країн СНД – 23,5%. В той же час нерезидентами вилучено капіталу на 534,0 млн. дол. США (див. рис. 2).

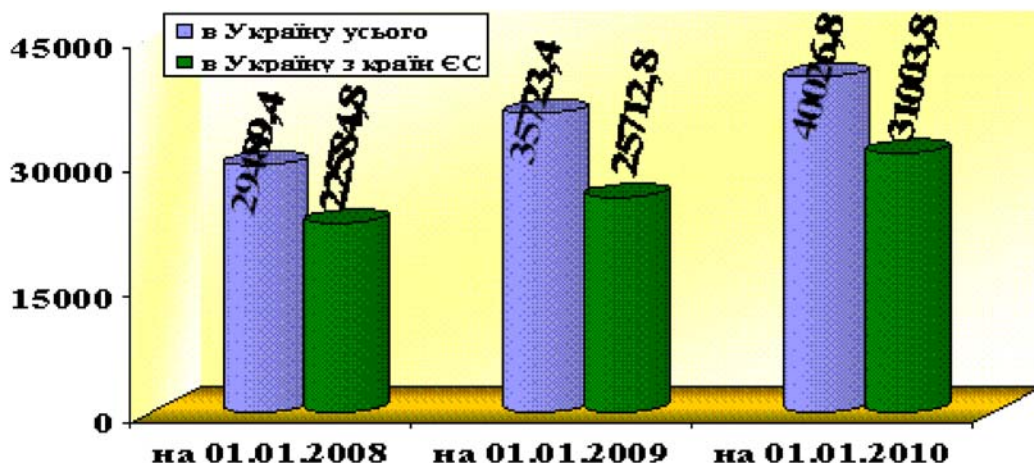

Рис. 2 Обсяг прямих інвестицій за 2007 – 2009 роки, млн. дол. США [4]

Чистий приріст іноземного капіталу за I півріччя 2010 р. склав 495,8 млн. дол. США, що складає 21,0% від рівня відповідного періоду попереднього року.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну з початку 2010 року зріс на 1,2% і склав на 01.07.2010р. – 40402,1 млн. дол. США. На одного мешканця України припадає 880,7 дол. США прямих іноземних інвестицій.

За I півріччя 2010 р. інвестиції надійшли зі 126 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, які формують понад 81% загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр (22,5% від загального обсягу інвестування), Німеччина (16,4%), Нідерланди (9,7%), Російська Федерація (7,1%), Австрія (6,4%), Сполучене Королівство (5,5%), Франція (4,2%), Віргінські Британські острови (3,3%), Швеція (3,2%), США (3,0%) (див. рис. 3).

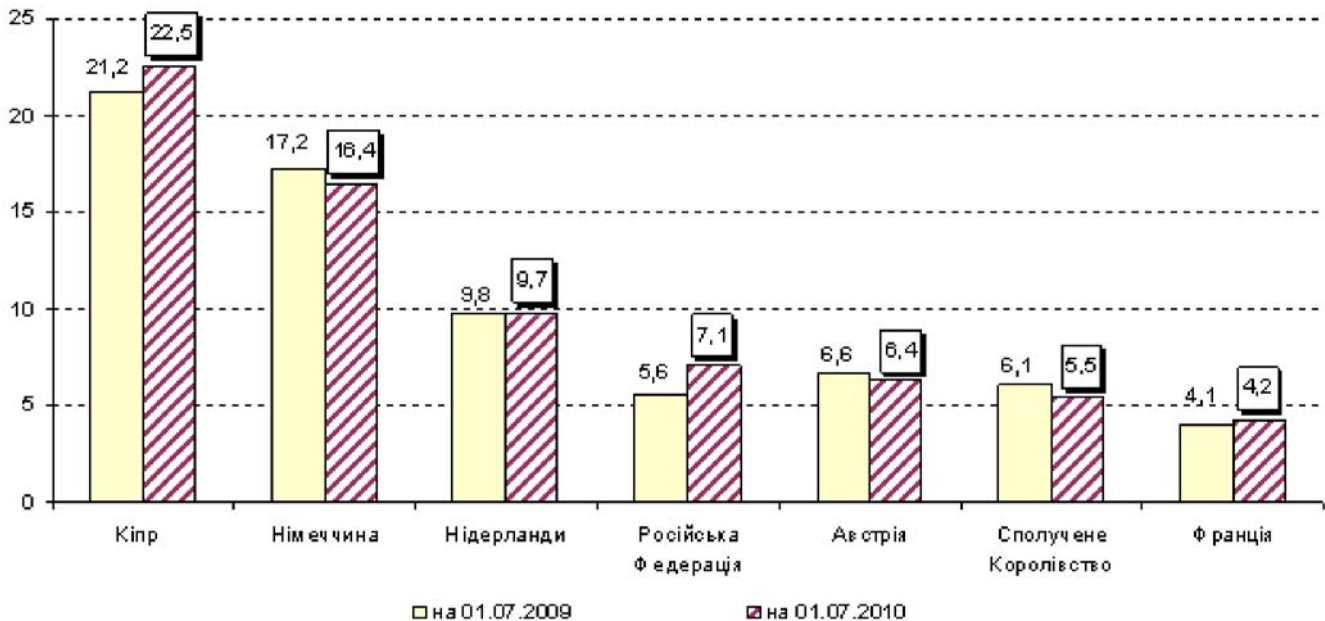

Рис. 3 Розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за основними країнами – інвесторами (у % до загального обсягу) [4]

Значний інтерес інвесторів викликають підприємства, що здійснюють фінансову діяльність, в яких акумульовано 32,2% від загального обсягу інвестицій. Інвестиційно привабливими залишаються підприємства торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (10,8% загального обсягу інвестування); організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям (10,6%).

На підприємствах промисловості зосереджено 32,3% загального обсягу інвестицій (у т. ч. на підприємствах переробної промисловості – 28,8%, добувної – 2,7%). Серед галузей переробної промисловості найбільші обсяги інвестицій зосереджені на підприємствах металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (14,0% від загального обсягу інвестицій), з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (4,4%), машинобудування (2,7%), хімічної та нафтохімічної промисловості (2,6%), з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (1,9%). Регіональний розріз іноземного інвестування містить значні диспропорції (див. рис. 4).

Відсутність у першому кварталі 2010 року порядку державної реєстрації іноземних інвестицій у вигляді валютних цінностей унеможливила ззагалі внесення прямої іноземної інвестиції в економіку України у грошовій формі. Водночас ця складова у структурі прямих іноземних інвестицій найбільша – 90,7%.

Отже, серед основних причин низького рівня інвестиційної активності у першому півріччі 2010 року слід виокремити:

- відсутність порядку державної реєстрації іноземних інвестицій у вигляді валютних цінностей;
- наявність ризиків дестабілізації на валютному ринку;
- збереження складної ситуації у банківській сфері, зокрема недостатні обсяги довгострокового кредитування вітчизняної економіки;
- обмежені можливості доступу до фінансових ресурсів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;
- незадовільна кон'юнктура зовнішнього ринку за традиційними товарними групами українського експорту;

- зниження рівня прибутковості українських підприємств;
- перевірки органів державного нагляду.

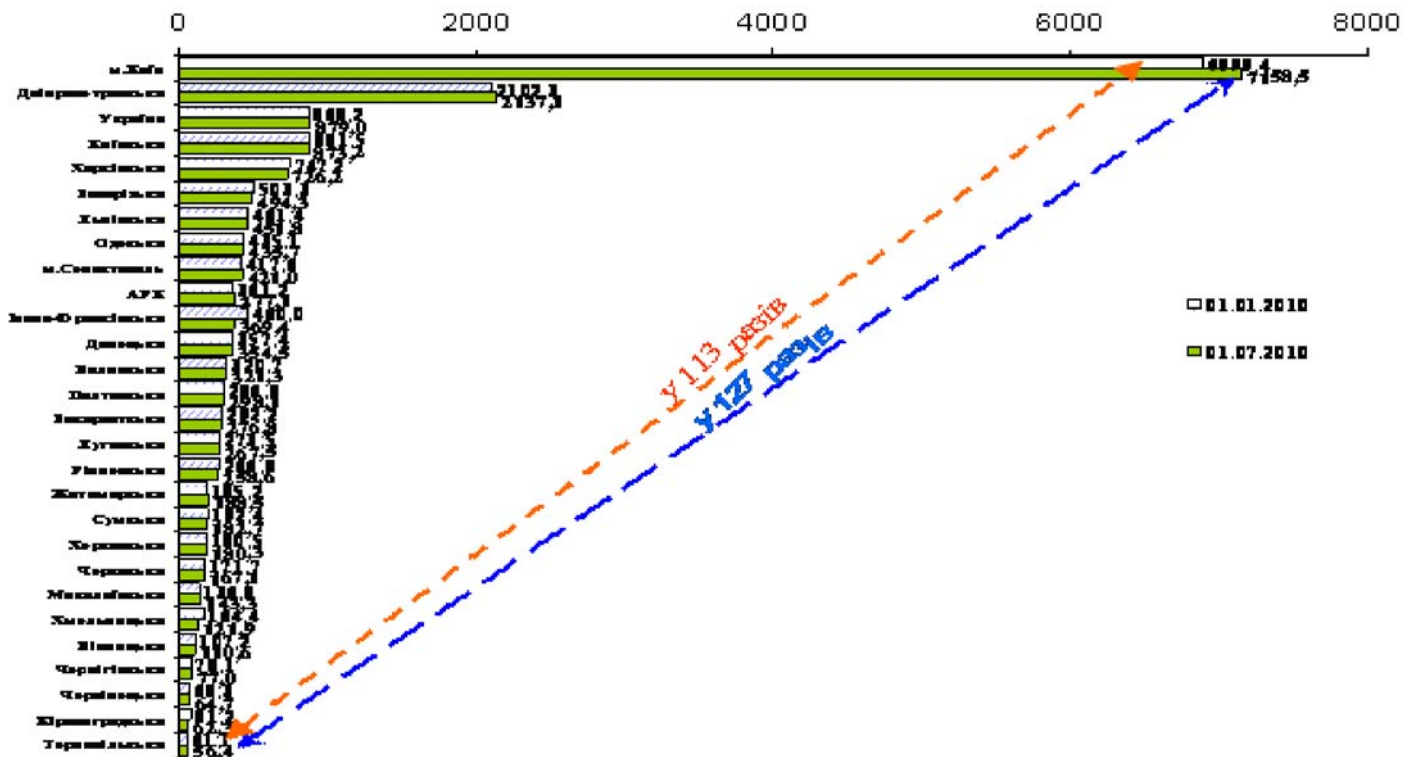

Рис. 4 Міжрегіональні диспропорції залучення прямих іноземних інвестицій в регіони України на одну особу, дол. США [4]

Подальше поглиблення процесів регіоналізації сучасного розвитку України потребує активізації наукового пошуку у напрямі обґрунтування та реалізації стратегічних перспектив інноваційного розвитку регіонів з урахуванням їх сформованого потенціалу. На даний час створені певні інституційні, правові, соціально-економічні, інфраструктурні передумови запровадження стратегічного управління інноваційним розвитком регіону. Разом з тим, нагромаджений інноваційний потенціал регіонів не завжди є залученим до економічних процесів, а інноваційна активність регіонів значною мірою визначається сукупністю управлінських технологій, інноваційних механізмів розвитку. Прийняття Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року та відповідних стратегій розвитку регіонів актуалізує проблему визначення оптимальних механізмів реалізації цілей та визначених інноваційних пріоритетів їх розвитку, а також ролі та завдань регіональних органів влади.

Дієвим механізмом активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на регіональному рівні може стати створення фінансово-інноваційних груп. Такі групи складаються, як правило, з фінансової установи (банку), наукової установи та підприємства. Статус таких груп має бути юридично закріпленим.

ВИСНОВКИ

З метою активізації та стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності регіонів України як потужного чинника трансформації вважаємо за доцільне активно заохочувати інноваційні підприємства до міжнародного науково-технічного та інноваційного співробітництва. Регіональна інноваційна політика повинна стати найважливішим фактором виведення економіки із кризи та забезпечення її динамічного зростання. У перспективі, з метою збереження та захисту економічних інтересів України в цілому важливо провести детальну діагностику не лише кількісних пропорцій обсягів і структури інвестування, а й якісних складових інвестиційної діяльності, зокрема щодо підтримки інвестиційного макробалансу та економічної безпеки регіону, інноваційності інвестицій, орієнтації на пріоритетні та ефективні проекти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долішній М.І. Актуальні завдання політики інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів // Інтелектуальна власність. – 2004. – №12. – С. 20-22.

2. Семів Л.К. Регіональна політика: людський вимір: Монографія. – Львів: Видав. нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2004. – 392 с.
3. Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України. Матеріали наук.-практ. конференції. – К.: НТУУ «КПІ», 2003. – 434 с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Папв Неля Василівна, здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу Ужгородського національного університету, тел. 0507688127, e-mail: papw@rambler.ru